

PRILOG ISTRAŽIVANJU GOVORA OBROVA

V prispevku so na osnovi avtoričinega terenskega raziskovanja analizirane jezikovne značilnosti govora Obrova v Republiki Sloveniji, ki so ga J. Ribarić, M. Maček in J. Rigler identificirali kot čakavski *ćićki* govor skadanskega tipa. Dobljene jezikovne posebnosti so razvrščene v tiste, po katerih se govor Obrova priključuje čakavskemu narečju, ikavsko-ekavskemu dialektu in njegovemu robnemu poddialektu, kot tudi v tiste, ki so se istočasno razvile v čakavskih govorih ob meji z južnotranjskimi slovenskimi govori, ter na tiste, ki so nastale zaradi vpliva južnotranjskih govorov na ta idiom.

govor Obrova, skadanski *ćićki* tip, čakavsko narečje, ikavsko-ekavski dialekt, robni poddialekt, južnotranjski govori

Based on the author's field research the article analyses the linguistic characteristics of the speech of Obrov in the Republic of Slovenia which has been identified by Ribarić, Maček and Rigler as a chakavian Istro-Romanian speech of the Skadan type. What has been noted are the linguistic features identified as those by which the speech of Obrov is connected to the chakavian dialect, the ikavian-ekavian dialect and its border subdialect, as well as those that have simultaneously developed in the chakavian speech varieties bordering southern Notranjska speech varieties and those that are the result of the influence on that idiom of southern Notranjska speech varieties.

speech of Obrov, Skadan type of the chakavian Istro-Romanian speech, Chakavian dialect, ikavian-ekavian dialect, border subdialect

0 Podatci u dijalektološkoj literaturi koja se bavi graničnim područjem slovenskih južnotranjskih govora i čakavskih hrvatskih govora upućuju da se skupina čakavskih *ćićkih* govora proteže i na teritoriju Republike Slovenije. Riječ je o govornima naselja imenom Obrov, Podbeže, Podgrad, Račice, Skadanščina i Starod. Osim o govoru Obrova, o preostalim je nabrojenim dijalektološkim punktovima pisano manje ili više detaljno: mjesni je govor Podgrada precizno istražio Tine Logar upitnikom za *Slovenski lingvistični atlas 50-ih god. prošloga stoljeća* (153/V./133),¹ nešto je podataka iz toga punkta i iz govora Podbeža zabilježio Jakob

¹Zahvaljujem jezikoslovcima s *Instituta za slovenski jezik Frana Ramovša*, posebice dr. sc. Peteru Weissu, što su mi pomogli da steknem uvid u podatke koje je prikupio T. Logar za *Slovenski lingvistični atlas*.

Rigler (1963: 12), o govoru je Račica više podataka donio Josip Ribarić (1940: 39),² o govoru je Skadanščine u dvjema raspravama kao reprezentantu skadanjske skupine čakavskih ćićkih govora ukratko pisao Mieczysław Małecki (1929–1930, tj. 2007: 100–111; 1930, tj. 2002: 59–65), a neke je čakavske značajke, one koje su razvijene istodobno u slovenskim i u rubnim čakavskim govorima, kao i one koji su rezultat utjecaja južnonotranjskih govora u govoru Staroda zabilježila autorica ovoga članka (2006: 124–130).

Govor je Obrova J. Ribarić (1940: 31, 32) odredio dijelom čakavskoga pretežito ikavskoga dijalekta uz govore Starada, Jelšana, Muna, Jelovica, Žejana, Vodica, Lanišća, Rašpora, Klenovščaka, Brgudca i Sluma, tj. uključio ga je u prijelazan dijalekt Bezjaka ili Fučka ili »štokavsko-čakavsku oazu na visoravni«.³ U govoru Obrova, kao i govoru Račica, Podgrada, Skadanjšćine zapaža neznatnu razliku između dugih i kratkih naglasaka. M. Małecki govor Obrova u objema raspravama pridružuje posebnoj skupini ćićkih čakavskih govora (u koje ubraja i Brgud Mali i Veli, Brgudac, Mune Vele, Mune Male, Pasjak, Poljane, Račice, Skadanšćinu i Starod, 2007: 100) s govorom Skadanščine (2002: 59), no ni u jednoj ne donosi primjere govora Obrova. J. Rigler govor Obrova, uz govor Klane, Rupe, Pasjaka, Staroda, Račica, Podgrada, Podbeža i Skadanščine, priključuje idiomima na čakavskoj strani (1963: 12). U jedinoj sintetskoj raspravi o ikavsko-ekavskomu čakavskomu dijalektu, što ju je napisala Iva Lukežić (1990), čakavski govori s jednakim refleksom jata teritorijalno slovenskih naselja nisu označeni na karti toga dijalekta, a nisu ni uključeni u govore na Opatijskom krasu (uključen je susjedni munski tip na teritoriju Republike Hrvatske, str. 23).

U novijim se raspravama o kontaktnom području sjeverozapadnih čakavskih govora, goranskih čakavskih i kajkavskih, u većem broju rasprava i slovenskih južnonotranjskih idioma, nalaze značajke koje se pripisuju upravo njihovu rubnom položaju u odnosu na matične dijalekte, pa time i jačemu međusobnom utjecaju. Više je o čakavsko-kajkavsko-slovenskomu kontaktu u goranskim govorima pisala Vida Barac-Grum (1993: 213–220), o značajkama primarne i sekundarne rubnosti u sjeverozapadnim čakavskim govorima, potaknuta u prvom redu posebnostima ikavskih govora dvaju mjesta u riječkoj okolici, Klane i Studene,⁴ pisala je I. Lukežić (1998: 123–145), a o podudarnostima tih govora s nekim južnonotranjskim slovenskim idiomima zanimali su se, uz autoricu ovih redaka (1999: 49–61, 2007: 33–45, 2004: 569–575 u suautorstvu s Irenom Drpić), Irena Drpić i Mijo Lončarić (Drpić, Lončarić 2002: 198–206).

²J. Ribarić je u svojoj kapitalnoj raspravi o istarskim govorima donio više podataka o susjednim ikavskim govorima, među njima i Obrovu vrlo blizoga Golca (1940: 66–207).

³Ribarićevi se podatci donose prvi jer je njegova rasprava zasigurno završena 1916. Njegov se zapis imena Skadanjšćine razlikuje od zapisa u radovima drugih autora. U Obrovu J. Ribarić (1940: 31) najčešćim određuje prezimena: Mavrić, Dodić i Valenčić. Obavjesnici za Obrov naveli su i prezimena Bubnić i Hrvatini. Posebice zahvaljujem g. Stanku Novaku (rođ. 1935.) Lojarovu koji je uložio puno truda i vremena da bi prikupljeni podatci o govoru Obrova bili što potpuniji.

⁴Govor je Klane kao čakavski detektirao još J. Rigler, a napomenuo je da rabe i *kaj* uz *zač* (1963: 12–13).

1 Budući da o govoru Obrova u literaturi nema konkretnih zapisa, zadatak je istraživanja koji je prethodio ovomu radu bio potvrditi pripadnost toga govora hijerarhijski višemu apstraktnom sustavu, sudeći prema napomenama u literaturi, čakavskomu, i njegovu nižemu sustavu: ikavsko-ekavskomu dijalektu, ustanoviti koje su jezične značajke mogle biti rezultat istodobna razvoja u hrvatskim sjevernočakavskim govorima i u susjednim im slovenskim južnonotranjskim, a koje su rezultat neposredna utjecaja slovenskih mu kontaktnih govora, to više što je teritorijalno na prostoru Republike Slovenije, te je neminovan i jači upliv slovenskih standardnih značajki na organski idiom, bilo za školovanja stanovništva, bilo putem medija.

Pripadnost se govora Obrova čakavskomu narječju hrvatskoga jezika utvrđuje u ovome radu prema u dijalektološkoj literaturi potvrđenim značajkama svojstvenim jedino čakavskomu narječju i ni jednomu drugomu hrvatskomu narječju, kao i nekim koje su se razvile u čakavskomu narječju kao sustavu u odnosu na jedan od preostala dva hrvatska organska sustava, kajkavsko ili štokavsko, ili su zajedničke pojedinim njihovim hijerarhijski nižim podsustavima, te prema onim tipičnim za čakavski ikavsko-ekavski dijalekt u odnosu na preostale čakavske dijalekte (Finka 1971, 1973; Mogaš 1977; Brozović 1988; Lukežić 1990, 1998 itd.).

1.1 Čakavnost se govora Obrova ovjerava:

1.1.1 Upitno-odnosnom zamjenicom za 'neživo' *čã* (< čã < *čъ), akuzativom te zamjenice u vezi s prijedlozima poput *u čã*, popriloženim oblikom podrijetlom od prijedloga i akuzativa iste zamjenice: *zãč/zãš*, neodređenim zamjenicama za 'neživo': tvorenom negacijom i akuzativom zamjenice *ča*: *ničã/nãčã* uz *nãšto* (ništo < niš+to < niš < nič < ničã < ni+*čъ 'nešto'),⁵ *nãč*⁶ (nič < ni+čã < *ni+čъ 'ništa') te akuzativom zamjenice *ča* i 2. 1. prez. glag. 'htjeti': *čãkíeš* ('štogod', 'bilo što'), kao i veznikom *ãč* (< zač < za + čã < za + *čъ). Zabilježen je i genitiv te zamjenice *čiẽza*.⁷

1.1.2 Čakavskom punom nepreventivnom vokalizacijom koja se ubraja u vrhunsku značajku *jake vokalnosti* (uz uvećani broj vokalskih fonema: zatvorenih i diftonga, dvoglasnih ovjera /l/ i /r/), kao u primjerima:⁸ *kãđlkãđe*⁹ (< kãđe < *kъđě),

⁵ Oblik je svojstven upravo čakavskim govorima, primjerice na Opatijskom krasu, ličkim čakavskim govorima, paškim govorima, ali i ikavskim štokavskim govorima u okolici Senja, jer se tumači njegovo podrijetlo od akuzativa zamjenice *ča* zbog slabljenja napetosti konsonanata u suglasničkoj skupini, odnosno u »teškom« zatvorenom čakavskom slogu.

⁶ J. Rigler jednake oblike zabilježio je i u nizu južnonotranjskih govora (1963: 84).

⁷ Riječ je o leksikaliziranu obliku staroga lika te zamjenica (*česa*) (Lukežić 1998: 22), nastalog s dočetnim /a/ u relacijskom morfemu kraćega prajezičnoga oblika (zabilježena u tekstovima staroslavenskoga jezika kao *česo/česogo*). U mnogim je čakavskim govorima, kao i u govorima ostalih hrvatskih narječja, zastupljen oblik *čega*, kojemu je formant /ga/ preuzet iz deklinacije pridjevskih zamjenica.

⁸ Čakavske su pune vokalizacije slaboga šva, za razliku od onih južnoslavenskih punih vokalizacija koje su nakon gubitka poluglasa u slabu položaju priječile nastanak atipičnih suglasničkih skupina, nepreventivne. Jednako se, ali samo u dijelu primjera, ovjerava i u drugim ograncima zapadnoga južnoslavenskoga prajezika. Tako je dio primjera zabilježen u nekim kajkavskim govorima (*meša, melin, pesa*), u štokavskim

málin (< mǝlinǝ < *mьlinь), *z mánu* (< mǝn- < *mьn-), *mǎša* (< mǎša < *mьša), *Uozǎm/Uǒzǎm/Vozǎm* (< vǝ zǝmǝ < *vь zьmь). Prijedlog *vǝ > vǝ sustavno prelazi u *u*,¹⁰ premda je zabilježeno i *va xladę*. Jakoj se čakavskoj vokalnosti u obrovskom govoru mogu priključiti i diftong [ie] uz sporadično [ie̯] (uz [e̯] u sekundarno produljenih slogova) < /ē/ bez obzira na podrijetlo: *jǎčmiēn*, *žiēli*, *tiēško*, *tiēžje*; *zviēzda*, *želiēzo* (uz *dělali*, *lētix* G mn.); *nię* ('ne'), *riēkli/riēkli*, *ziēmlja*, *žiēnske*; te diftong [uo] uz [uǒ] od /ō/: *duōli*, *druōbna* A jd. m. r., *fažuōla* G, *Kuōpar*, *muōγlo/muōγlo*, *po nuōtiχ/ponuōti*, *kuōnji* N mn. / *kuōnje* A mn., *pamuōγli/pomuōγlo*, *otruōk/otruōci*, *na puōlji*, *takuōvo*. Premda su svojstvene i mnogim istarskim čakavskim idiomima, diftongacije nisu zabilježena u obrovskom idiomu susjednim munskim ikavsko-ekavskim govorima, a u nešto udaljenijem govoru Brgudca, koji predstavlja zaseban tip ikavsko-ekavskih govora u Istri sa značajkama munskih i čepičkih govora, dosljedna je diftongacija /ē/, a diftongacija /ō/ sporadična je, dok se u čepičkim govorima uglavnom ovjerava prvi tip diftonga (Lukežić 1990: Tabela 2). Diftongacije su tipične i za gotovo cjelokupno kajkavsko narječje, a M. Lončarić (1996: 74) ih smatra važnom pojavom »u razvoju kajkavskoga vokalizma«. Svojstvene su i slovenskim govorima, pa tako i južnonotranjskim, no artikulacijski se razlikuju s obzirom na podrijetlo. Oni prednjega niza podrijetlom od *jata*, različito od onih podrijetlom od prednjega nazala i primarnoga /e/ koji su slični ili podudarni diftonzima zabilježenim u govoru Obrova, variraju od [e̯] do [ẽ̯], a negdje poprimaju i artikulaciju fonema /a/ (Rigler 1963: 29). Stoga je ta značajka u govoru Obrova priključena čakavskim osobitostima.

1.1.3 Dvojakim refleksom protojezičnoga¹¹ nazala */e/, hijerarhijski najvišom značajkom čakavskoga narječja, tj. starijim /a/ iza /j/, /č/, /ž/ te novijim /e/ u slijedu nepalatalnoga suglasnika i */e/: *žǎja*, *žǎjna*, *jǎčmiēn*, ali *žiēli*, *žiēt*, *jezǎk*.

1.1.4 Refleksom protojezičnoga (/ě/), odnosno starojezičnoga /e/ (Ivić 1988: 9, Lukežić 1988: 155–170, Lukežić 1990: 13 itd.), značajkom kojom se pojedini mjesni idiom pridružuje čakavskom narječju, ali i jednomu od njegovih dijalekata, nazvanu upravo po toj zakonitosti ikavsko-ekavskim, tj. u literaturi (primjerice Brozović 1988, Lukežić 1990) identificiranu središnjemu dijalektu. Odras *jata* slijedi Jakubinskij-Meyerovo pravilo u korijenskim morfemima¹² uz odstupanja koja su moguća u čakavskim govorima: *jat* je ispred /t/, /d/, /n/, /l/, /r/, /s/, /z/ (ili ispred

(*pasa*), a prema zapisima u rječnicima slovenskoga jezika i u nekim slovenskim organskim idiomima (*maša*, *malin*, *malinar* uz *mlin*, *mlinar*, *menoj* I). Nešto primjera donosi i J. Rigler u svojoj sintezi južnonotranjskih govora. No, zbog veće dosljednosti u većem broju primjera u čakavskim govorima drži se stožernom značajkom toga hrvatskoga narječja.

⁹ Artikulacija je finalnoga /i/ otvorenija, pa se u ovom tekstu bilježi kao zatvoreni [e̯].

¹⁰ Takav je razvoj alteritetan u čakavskim govorima.

¹¹ Termini protojezični i starojezični u ovom se tekstu rabe prema tumačenju Ive Lukežić (1999).

¹² Odrednice su za refleks *jata* polazni oblici riječi: u imenica N jd., u pridjeva N jd. m. r., u glag. prid. rad. jd. m. r. i u glagola infinitiv.

suglasničke skupine s nekim od tih fonema u sastavu), slijedi li srednji ili stražnji vokal, rezultirao fonemom /e/: *ciēy, ciēlo, ciēsta, dliēta* N jd., *γniēzdo, miēsto* ('grad'), *neviēstu* A, *diēlo/diēlo, dēlo, dēlali, prđelat, liēta* N mn., *liēt* G mn., *liētix/lētix* G mn., *pliviēla* G, *sriēda, stiēna, susiēde* A mn., *zviēzda, želiēzo* ali: *svīt*. Slijedi li prednji vokal, zamjena je ikavska: *brīχ, človīka* G, *dīte* (uz *otruōk*), *γrīχ, jīla, līpo, mlīko, Rīka, slīp, za snīχ, svīta, vrīme/vrīmenu* D jd, *zmīšat*. Zamjena fonemom /i/ dosljedna je (uz rijetka odstupanja) u svim ostalim sljedovima u korijenskim morfemima: *smrīkoviχ* G mn., *povīdat, žīvit* te u tvorbenim: *dvi, γuōri, duōli, kadī/kāde, puōtle/puōtle, nedīlja, pāndīljak, jmīla, starīje, bolīju* 3. 1. mn., uz odstupanja u *dviē*, i u relacijskim morfemima: *na χrībe, na Kozīni, na mīzi, po nevādi, nuōī* L jd., u *Rīki, uāsi* L jd.; *na brīγi, u γuōuci, va χlāde, u kljūče, u nuōse, Obruōvi* L jd., *po svīti/po svīte, toparīšti, u Trīsti, na uuōzi/na vuōze*, ali i odstupanje *na Krāsu; γniēzde, na miēste, u narūči, na niēbe, na puōlji; po nuōīχ; u cājtīχ, u čāsiχ, u duōuciχ, postuōliχ* L mn.; *na miēsteχ, na ušiēsiχ, na vrātīχ; u tīsti* L jd., *borōviχ* G mn., *drūγiχ* G mn., *mlādiχ* G mn., *nuōviχ* G mn., *posēbniχ* G mn., u *zādniχ*.

1.1.5 Rezultatom protojezične skupine /*d̥j/ i skupina s njom u sastavu, uz rezultat skupine /*t̥j/ i onih s njom u sastavu, što se u literaturi određuju temeljnim kriterijima dezintegracije zapadnoga južnoslavenskoga prajezika. Fonem /j/, rezultat jotacije dentala /d/, smatra se vrhunskim razlikovnim kriterijem čakavskoga narječja (Moguš 1977: 64) – u odnosu na kajkavsko narječje, jer je u istočnim kajkavskim govorima /z/ rezultat skupine /*d̥j/ i skupina s njom u sastavu, a u većini je zapadnih kajkavskih govora, premda je /*d̥j/ > /j/, dio rezultata razvoja skupine /*zd̥j/ zvučni parnjak palatalnog afrikata, pa je /z/ uključen i u ishodišni kajkavski suglasnički inventar (Lončarić 1996: 87–89); u odnosu na štokavsko narječje jer je u većini govora toga narječja temeljan rezultat /z/, premda s ovjerama /j/ u dijelu govora (primjerice nekih slavonskih govora, pojedinih govora zapadnoga dijalekta, Lisac 2003: 33, 52). Jednak je potonjemu razvoju rezultat u negdašnjoj alpskoj skupini dijalekata, pa tako i u ovdje promatranom južnonotranjskom dijalektu: *γrāja, oγrāja, mēja, nasajēno; možjāni* (uz *možγāni*). Sekundarne skupine ostaju i neslivene: *lādja, orūdje, sādje*. Protojezična je skupina /*t̥j/ te starojezična skupina /t̥j/ rezultirala fonemom /č/ koji se, sudeći prema broju ovjerenih primjera, primarno realizirao kao čakavsko [t̥] (Moguš 1977: 65): *Bož̥yī*¹³/*bož̥yīno, čakīiēš, nājveīnarviēī, konj̥īī, pound̥īī, nuōī* G jd., u *piēī, svīta* (jednako je i u skupinama s njima u sastavu: *na toparīšti, klīšte, kušt̥ēt, ušt̥pnuu*), ali i *Bož̥yč, t̥yč, vručīna*, uz nesliveni lik *cviētje, triētji*. Drugi je afrikat /č/ često srednje artikulacije, u čakavo-

¹³U južnonotranjskim je govorima J. Rigler (1963: 142–146, 174–176) zapazio glas manje ili jače spirantizacije, često usporedno s [č], evidentno alofonskoga tipa jer je zabilježio da je njegov izgovor različit u različitim govornika i u različitim pozicijama unutar riječi.

logiji tumačen kao »srednje čakavsko č«, jednake artikulacije kao u nizu hrvatskih kajkavskih govora, tj. [č]: *čivo* ('crijevo'), *pijāće* G jd., *kolāč*, *vaščāne* A mn., *učītice*,¹⁴ ali *čā*, u *čāsiχ*, *kljūč*, *māčka*, *uviēcer*.

1.1.6 Tipičnom čakavskom mijenom – zamjenom šumnika *uvjetovanom strukturom čakavskoga sloga* (Junković 1973: 21).¹⁵ U govoru je Obrova ta zamjena rijetka: *druγāšna*, *γrīška* (< grička), *zāš* (< zač < za+čə < *za+čь) / *zāč*, ali *lāčni*, *žlīčnjak*, a nalazi se i u primjerima koji se u slovenskoj dijalektološkoj literaturi objašnjavaju disimilacijom: *lāχko*, *nuōχti*.

1.1.7 Naglasnim sustavom koji je u govoru Obrova u odnosu na ishodišni čakavski akcenatski sustav¹⁶ izmijenjena inventara i distribucije jedinica. Čakavski akut i nenaglašene duljine više nisu jedinicama inventara, a izrazita je tendencija k duljenju kratkoga sloga, posebice onoga otvorenoga, često s rezultatom produljenoga akcenta, kraćega od dugoga silaznoga i uzlazne intonacije, fonološki nefunkcionalna: *družina*, *γrāja*, *oγrāja*, *konjīti*, *mēja*, *možjāni* (uz *možγāni*), *po nuōti*, u *piēti*, *nasajēno*, *skūχali* (sporadično i u danas zatvorenim slogovima: *sūr*, *kuōncem*, *kotuōγ*, *pāγca* G jd.), ali *kūpili*, *rečimo* 1. l. mn. Pojava je svojstvena i nizu istarskih čakavskih govora, pa i onima u kojima je akut još uvijek čvrstom jedinicom, a posebice onima koji su na putu k jednoakcenatskim sustavima (tipična je i za južnotranjske govore, ali i za gorskokotarske kajkavske, pa i čakavske buzetske i središnjoistarske labinske govore, usp. primjerice Rigler 1963: 27, Barac Grum 1993: 125, Vranić 2005: 236, Zubčić 2006: 340–341). U obrovskom je govoru tendencija narušavanja sustava potvrđena i alternacijama zadržanoga mjesta siline i metatoniziranih akcenata: *kadī/kāde*, *noγāmi/nuōγami*. Dosljedan je pomak siline i kratkoga i dugoga naglasna na dugu penultimu, bez obzira je li ultima otvorena ili zatvorena (u dijelu je primjera zabilježena pokrata): *dūša*, *γlāvu* A jd., *dīte*, *dliēta* N jd., *va χlāde*, *γniēzdo*, *krīlo*, *mīlko*, *rečiēmo* 1. l. mn., *Rīka*, *rūke* G jd., *slūγa*, *smīχα* G jd., *sriēda*, *svīti* L jd., *stiēna*, *svīta*, *trāvu* A, *zīma*, *zviēzda*; *umūnat*, *mīsīt*, *zmīšat*, *piētak*, *plācat*, *povīdat*, *žīvit/žīvit*, pa i s unutrašnjega sloga na prednaglasnu duljinu: *γlāvami*, ali i kao kratki: *prodājali*. Pomak je siline na predna-

¹⁴ Tendencija realizacije prednjojezičnoga (velarnoga) [h] zabilježena je u različitim pozicijama i u južnotranjskim govorima (Rigler 1963: 152–154). U govoru Obrova ovjerena je sporadično, primjerice *prodājali*, *zīdati*. Palatal *š* zabilježen je i nesliven: *veštāl'ja*, ali *na puōlji*, *kljūč*, i depalataliziran: *prijātelca* (uz *učītice*).

¹⁵ Milan Moguš na tom tragu zamjene tumači kraćinom čakavskoga sloga i slabljenjem napetosti konsonanata koji su u konsonantskim skupinama udaljeniji od vokala, dakle rubni su u konsonantskim skupinama (1977: 84–90), a I. Lukežić, polazeći od te teorije te skale napetosti pojedinih konsonanata, objašnjava da se napetost na dočetu sloga, posebice onoga koji je zatvoren šumnikom, uz duljenje kratkoga samoglasnika u takvu slogu, može razriješiti zamjenom napetijega šumnika manje napetim suglasnikom ili redukcijom (1990: 62, 1998: 39–41 itd.).

¹⁶ Ishodišni čakavski akcenatski sustav ima inventar od tri jedinice: kratkoga silaznoga (ā), dugoga silaznoga (ā̄) i čakavskoga akuta (ā̇) te nenaglašenih duljina i kraćina, kao i neizmijenjenu distribuciju: svi su naglasni ostvarivi u svim pozicijama u riječi (Moguš 1977: 54 i dalje).

glasnu kračinu nedosljedan s otvorene ultime, a najčešće je rezultat dugi akcent: *čičelo, dīrvo, kuōza, nuōγα, po nuōīi, otruōki, postuōli, recīmo, sramuōta, uūōda, uūōne* ('one'), *žiēna*, ali: *kafē, kadī/kàdē, kostjū*. U zatvorenoj je kratkoj i dugoj ultimi silina uglavnom zadržana: *Božīí/Božīí, dolāc, γospodār, jezŷk, konāc, lončŷć, kotuōu, Obrōu, pijēm* 1. l. jd., *otēc/otāc, petiēχ, zidār*, ali z *uōcon, kupāvat*. Pomak s unutrašnjega sloga na prednaglasnu kračinu rijetko je ovjeren: *človīka G, družīne G, χektāri, velīke, vozīli, želiēzo, takuōvo, za živīnu*, ali *γrīzeju* 3. l. mn., *nuōγami* I mn. Prema klasifikaciji naglasnih sustava čakavskoga narječja u spominjanoj je dijalektološkoj literaturi naglasni sustav govora Obrova noviji.

1.1.8 Oblicima glagola 'biti' za tvorbu kondicionala: *bim, biš, bi, bimo, biste*,¹⁷ *biju*.

1.2 Među značajkama koje su se istodobno razvile u slovenskim i u sjeverozapadnim čakavskim govorima izdvajaju se i neke koje su zabilježene u govoru Staroda:

1.2.1 Prijelaz okluziva /g/ u zvučni velarni frikativ [ɣ] (Lenček 1982: 134, 1989: 221) ovjeren je u svim pozicijama u riječi, a na dočetu se zamjenjuje frikativom *h*¹⁸ (< γ): *γrāja, oγrāja, snīχ, γrīzeju* 3. l. mn., *nuōγami* I mn., *brīχ*.

1.2.2 Obezvučenja konsonanata na dočetu riječi značajka su mnogih slovenskih primjerice područja Rezije, jugozapadnih govora, uključujući i južnonotranjske, bez govora Obsoškog i govora Rovte (Lenček 1989: 223, Rigler 1963: 175–176), kajkavskih (Lončarić 1996: 94), pa i ovdje zanimljivih goranskih idioma (Barac Grum 2003: 168), ali i niza sjevernočakavskih govora bez obzira na dijalektalnu pripadnost, nekih dosljedno, drugih manje dosljedno (Lukežić 1990: Tabela 2, Vranić 2005: 277–287). Jednako je zabilježeno i u govoru Obrova: promjena se provodi u najvećem broju primjera, u nekima je slabije, u drugima jače izrazita: *buōp, brōt, χlāt, navādt, rīp* G mn.

1.2.3 Sjeverozapadne čakavske, zapadne kajkavske i slovenske govore od njihova protojezičnoga razdoblja povezuje i fonem /u/ na mjestu negdašnjega */o/ kao rezultata rane kontrakcije u I jd. imenica e-vrste (npr. Lenček 1982: 70; Brozović, Ivić 1988: 22; Lončarić 1996: 18–19): *besiēdu, s korijēru, zas šīvanku, trγovīnu, zviēzdu*.

¹⁷ U 2. l. mn. prez. glagola ovjeren je nastavak -ste: *īmaste, znāste*. Jednako je (ili s dočetnim likom -šte) i u rubnim čakavskim i u gorskokotarskim govorima.

¹⁸ Grafem (χ) u ovom radu označuje /h/ kojemu je frikacija izrazitija, a artikulacija mu je pomjerena prema prednjemu dijelu nepca. U nekim se sjevernočakavskim govorima ovjerava obično na dočetu riječi kao rezultat promjene γ < g. Prednja artikulacija /h/, neovisna o podrijetlu, zabilježena je i u južnonotranjskim idiomima i često ovisi o pojedinomu govorniku (Rigler 1963: 170).

1.3 Zabilježene su značajke primarne ili sekundarne rubnosti čakavskih govora (Lukežić 1998: 121–145, Vranić 2007: 34–40), svojstvene i južnonotranjskim kontaktnim idiomima:

1.3.1 Promjena fonema /l/ na kraju sloga (< -лъ, -ль) u trima kategorijama: na početku imenica, pridjeva i drugih vrsta riječi: *kotuôḷ, pòḷ/pôḷ*; u jd. m. r. glag. prid. rad.: *dêu, χodòḷ, ušṭṭpnuu, smijòḷ, spîu*; te u unutrašnjem slogu: *duôḷci/dòḷci, u γuôḷci, pâuca* G jd., ali *Marviēlka* ('Marija Velika').

1.3.2 Oblici atematske osnove trajnoga prezenta glagola *biti*: *bùm* 1. l. jd., *būš* 2. l. jd. itd.

1.3.3 Promjena /v/ > /u/ na kraju sloga i pred samoglasnikom, pa i kada je riječ o protetskom /v/: *z dṛuca, drēuce, γlàu* G mn., *kräuce, Obròḷ, trγuôuca, uuôda, uuône* ('one').

1.3.4 Kontaminirani oblici prijedloga i prefiksa *s(-)* i *iz(-)*: *zaz besiêdu, za(z) šivanku*, ali i *z dṛuca, s korijêru*.

1.4 Ovjerene su jezične crte kao rezultat neposrednoga kontakta sa slovenskim južnonotranjskim susjednim idiomima, kao što su:

1.4.1 Fonetska obilježja naglašanih i nenaglašanih samoglasnika: redukcije i sklonost k nenapetu široku izgovoru, npr. kratkog /a/ bez obzira na podrijetlo: *brêt*,¹⁹ ali i *brát, dva bráti, bráta* G jd., *dvàjset, pândíljka* G jd. (preko *pandiljak*), *stâr, dolâc, konâc, lãχko, pãs, otêc/otâc, Vazâm*; kratkoga /i/: *ničâlnâcâ, po svîti/po svîte, sâme, nekòlako, kùpali, uôḷcace, povâbali, spât/spîu, blâ/blò, uz Božÿc, sÿr, tÿc*; kratkoga /e/: *jêjce, ne, tlê* ('ovdje'), *učítlice*; kratkoga /u/ sporadično kao glasa s prednjom artikulacijom [ü]: *jütro/jätro, čüдно, ali fûrali, slüzbu* A jd., *kùχaju* 3. l. mn.

1.4.2 Mijene -au (< -al, -av) > ou: *pòḷ, kotuôḷ, χodòḷ* i -au (< -al, -av) > u: *prâšu*.²⁰

1.4.3 Rijetko akanje, kao i u drugim dijelovima južnoga dijela južnonotranjskih govora (Rigler 1963: 97–100), ali i u goranskim kajkavskim govorima (Barac Grum 1993: 99): *bambuône* A mn., *krampiêra, pamuôγli/pamuôγli, pândíljak* (preko *pandiljak*), *na toparíšti*. J. Rigler napominje da bi se istoj pojavi mogao pripisati i nastavak -am u I jd. imenica negdašnje o-deklinacije, premda ga više drži morfološkim pitanjem. Tumači ga kao stariji zajednički razvoj s kajkavskim oblicima u

¹⁹ Značajku »jednačenja kratkoga *a* s etimološkim *e* u otvorenom *e* (*e*)« u buzetskim govorima (primjerice u kratkom naglašenom i nenaglašenom slogu u govoru Bresta i u govoru Sluma prema bilježenju M. Mačekog) zapažaju M. Lončarić i S. Kekez (2006: 385), a i J. Rigler zabilježio je da se visokim vokalima koji su najpodložniji redukciji, pridružuje često i *a*, rjeđe *e*, a *o* je, ako nije izmijenjen akanjem, najotporniji (Rigler 1963: 77).

²⁰ Jednaki su rezultati i u goranskim kajkavskim istočnim govorima (Barac Grum 1993: 152).

blizini kupske doline, npr. ravnogorskim (1963: 99): *brátam, susiêdam, zas sînam, ali koláčom, uôcom, kljûčem*.

2 Sudeći prema izdvojenim jezičnim činjenicama, govor Obrova, dobro su identificirali svi dijalektolozi koji su se njime zanimali, dijelom je čakavskoga narječja i njegova ikavsko-ekavskoga dijalekta. Druga je skupina utvrđenih značajki rezultat zajedničkoga razvoja slovenskih, ovdje primarno južnonotranjskih govora, sjeverozapadnih čakavskih, pa i kajkavskih, u prvom redu goranskih, a u dijelu se značajki potvrđuje utjecaj jezičnoga kontakta toga čakavskoga punkta i susjednih južnonotranjskih idioma, zamijećen u skadanskom tipu još za istraživanja M. Mačekog (2002: 63).

Literatura

- BARAC GRUM, Vida, 1993: *Čakavsko-kajkavski govorni kontakt u Gorskom kotaru*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- BROZOVIĆ, Dalibor, IVIĆ, Pavle, 1988: *Jezik srpskohrvatski/ hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«.
- DRPIĆ, Irena, LONČARIĆ, Mijo, 2002: Odnos južnonotranjskih govora i govora Kastavskoga krasa. *Med dialektologio in zgodovino slovenskega jezika*. Ur. M. Jesenšek, B. Rajh, Z. Zorko, Maribor: Slavistično društvo Maribor. 198–206.
- FINKA, Božidar, 1971: Čakavsko narječje. *Čakavska rič*. 11–71.
- FINKA, Božidar, 1973: O čakavskom identitetu. *Suvremena lingvistika* 7/8. 11–16.
- KEKEZ, Stipe, LONČARIĆ, Mijo, 2006: Osvrt na istraživanje hrvatsko-slovenskih jezičnih dodira u Istri. *Annales Ser. hist. sociol.* 16. 383–390.
- LENČEK, R. L., 1982: *The structure and history of the Slovene language*. Columbus, Ohio: Slavica.
- LENČEK, R. L., 1989: Notes on the evolution patterns of the Common Slavic *g > γ and -g > -x in Slovene dialects. *Riglerjev zbornik, Slavistična revija* 37/1–3. 219–231.
- LISAC, Josip, 2003: *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
- LONČARIĆ, Mijo, 1996: *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- LONČARIĆ, Mijo, 1999: Hrvatsko-slovenski jezični odnosi. *Logarjev zbornik*. Ur. Z. Zorko, M. Koletnik. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 254–268.
- LONČARIĆ, Mijo, 2003: Odnosi susjednih hrvatskih i slovenskih govora. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002*. Ur. S. Botica. Zagreb: Filozofski fakultet u zagrebu. 199–208.
- LUKEŽIĆ, Iva, 1990: *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- LUKEŽIĆ, Iva, 1998: *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus.
- LUKEŽIĆ, Iva, 1999: Razvoj i uspostava hrvatskoga jezika u starijim razdobljima. *Fluminensia* 1/2. 101–142.
- MAŁECKI, Mieczysław, 1929–1930: Gwary Ciciów a ich pochodzenie. *Lud słowiański* 1. 3–48.

- MAŁECKI, Mieczysław, 1930: Przegląd słowiańskich gwar Istrii. *Prace Komisji językowej* 17. Kraków: PAN.
- MAŁECKI, Mieczysław, 2002: *Slavenski govori u Istri*. Rijeka: HFD.
- MAŁECKI, Mieczysław, 2007: *Čakavske studije*. Rijeka: Maveda.
- MOGUŠ, Milan, 1977: *Čakavsko narječje. Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- MOGUŠ, Milan, 1982: Čakavština Opatijskog krasa. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu*. 17. 1–14.
- RIBARIĆ, Josip, 1940: Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri. *Srpski dijalektološki zbornik*. 9. 1–207.
- RIGLER, Jakob, 1963: *Južnotranjski govori, Akcent i glasoslovje govorov med Snežnikom i Slavnikom*. Ljubljana: SAZU.
- RIGLER, Jakob, 1977: O slovensko-kajkavskih jezikovnih razmerjih. *13. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 29–38.
- VRANIĆ, Silvana, 1999: Neke morfonološke (i morfološke) značajke sjeverozapadno-čakavskih rubnih govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 11. Ur. M. Moguš. Zagreb: HAZU. 49–61.
- VRANIĆ, Silvana, DRPIĆ, Irena, 2004: O kontaktu hrvatskih čakavskih i slovenskih južnotranjskih idioma u graničnome području. *Zbornik radova 5 RFD*. Ur. I. Lukežić. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci. 567–577.
- VRANIĆ, Silvana, 2006: O mjesnome govoru Staroda. *Diahronija in sinkronija v dialektoloških raziskavah*. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 124–130.
- VRANIĆ, Silvana, 2007: Rubnost kao kriterij u klasifikaciji čakavskoga ekavskoga dijalekta. *U službi jezika. Zbornik u čast Ivi Lukežić*. Ur. S. Vranić. Rijeka: Filozofski fakultet. 33–46.
- ZEČEVIĆ, Vesna, 1999: Neke hrvatsko-slovenske sličnosti i razlike u vokalizmu. *Logarjev zbornik*. Ur. Z. Zorko, M. Koletnik. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 269–276.
- ZORKO, Zinka, 2002: Slovenska obmejna narečja. *Zbornik Slavističnega društva Slovenije. Slovenski slavistični kongres*. Maribor. 17–41.